

Humanizam i sloboda kod Karla Jaspersa

ANTE PERIŠA (doc. dr. sc.)

Sveučilište u Zadru, Filozofski fakultet – Odsjek za filozofiju, Obala Kralja Petra Krešimira IV.
Br. 2, 23000 Zadar

anperisa@unizd.hr

SAŽETAK: Ovaj rad, iako se ponajviše referira na Jaspersovo predavanje o humanizmu održano 1949. u Genevi, ipak na određeni način povlači zaključke iz čitave Jaspersove filozofije egzistencije te pretpostavlja već određeno poznavanje kod Jaspersa na široko razjašnjavanih, središnjih pojmova egzistencije i transcencije, a osobito slobode kao ključnog znaka (signuma) egzistencije. U vremenu nakon katastrofe Drugoga svjetskog rata, uključujući atomsku bombu, Jaspers pokušava na ratnim razvalinama racionalnoga i humanoga iznaći jedan univerzalni sustav vrijednosti koji bi vrijedio globalno za sve narode i religije, a koji bi mogao ponuditi nekakav oslonac za stvaranje boljeg, sigurnijeg i humanijeg svijeta. Taj sustav on nastoji utemeljiti na onoj posebnoj čovjekovoj biti, na njegovu dostojanstvu i neovisnosti te na čovjekovom specifičnom odnosu prema transcenciji kao izvoru i jamstvu čovjekove slobode i najdublje osobnosti.

KLJUČNE RIJEČI: Jaspers, humanizam, egzistencija, sloboda, tradicija.

Uvod

Danas je postalo očito koliko je u svim područjima društvenoga života, od najužih (lokalno) pa do najširih (globalno) nužan jedan – već prema određenom opsegu društva koji imamo u vidu – zajednički sustav osnovnog znanja i vrijednosti koji će pružiti ukorijenjenost i sigurnost svima, utemeljiti čovjekovu slobodu i štiti njegovo dostojanstvo. Tu su ulogu u vrlo širokim razmjerima tradicionalno igrale velike religije. No danas, s jedne strane mnogo ljudi ne pripada velikim religijama, a s druge strane globalni problemi traže jedan još univerzalniji globalni pristup koji je prihvatljiv većemu broju ljudi nego što ih obuhvaćaju velike religije. Tako se, primjerice na iskustvu nekih velikih događanja u 20. st. koja su imala globalne značajke, pojavljuje silna potreba za stvaranjem jednog univerzalnog sustava vrijednosti, primjerenog globalnom društvu danas, s njegovim velikim globalnim problemima, ali i mogućnostima.¹ Taj univerzalni sustav temeljnih vrijednosti Jaspers zapravo vidi u novom humanizmu, u stvaranju novog svjetskog humanizma koji bi, uvažavajući kao temelj bitne čovjekove odlike i potrebe u sebe osim standardnih vrijednosti iz europskoga kulturnog kruga, uključio također i sve ono vrijedno iz drugih kultura.

¹ Ovdje bi osobito vrijedno bilo spomenuti u novije vrijeme pokušaj poznatog njemačkog teologa Hansa Künga koji je radio na stvaranju projekta “Weltethos”, tj. jedne univerzalne svjetske etike koja se nameće kao imperativ zbog raznih globalnih problema koji pritišću cijelo čovječanstvo. (Vidi, primjerice: H. Küng, *Projekt Weltethos*, Piper, München 1990. i čitav niz kasnijih publikacija koje polaze od toga početnog programa.)

Uvodno se još čini važnim ukazati na kontekst u kojemu stoji Jaspersovo promišljanje novog humanizma.² Riječ je o Europi nakon Drugog svjetskog rata. Ratne rane i traume još uvijek su svima pred očima. Razine do kojih čovjek može pasti u ratnim strahotama uzdrmale su neke idealističke vizije o civiliziranom i kultiviranom čovjeku. Osim toga, strahota atomske bombe nadvila se nad čovječanstvo prijeteci totalnim uništenjem. Dakle, riječ je o situaciji u kojoj je pred očima živo urušavanje jednoga takoreći “starog” svijeta u kojemu su vrijedile nekakve norme i općeprihvaćene vrednote te zajednička slika svijeta, a istovremeno nicanje nesigurnoga novog svjetskoga poretka. Svijet postaje globalan. Tehnika izgleda kao da nema granica. Pred čovječanstvom se otvaraju neslućene mogućnosti, ali i nesagledive opasnosti. Čovjek bez tradicije, bez ukorijenjenosti, bez transcendencije postaje opasno nepredvidiv, nekako osuđen na sebe samoga. Stoga Jaspers nastoji ponuditi osnovu na kojoj bi se mogao graditi jedan novi humanizam, prikladan novom svjetskom društvu koje bi imalo snažne moralne principe, koje bi ugradilo u sebe ono bitno iz svih civilizacija, kultura, religija itd. Takav humanizam mogao bi onda biti osnova za održiv, miran i human razvoj svijeta i čovječanstva.

Općenito se može reći kako pojam *humanizam* ima višestruki smisao. Pod humanizmom se, prema Jaspersu, ponajprije podrazumijeva “*obrazovni ideal* kao usvajanje klasične tradicije, zatim *obnova* današnjeg čovjeka polazeći od njegova iskona i konačno *humanost* kao priznavanje ljudskog dostojanstva u svakom čovjeku”.³ Riječ *humanizam*, nastala iz pridjeva *humanus* – *čovječji* (ovdje bolje: *čovječan*), usko je povezan s čovjekom. Čovjek je i nominalno i sadržajno središte humanizma. Upravo zbog toga čini se da je za razumijevanje bilo kojeg govora o humanizmu uvijek neophodno uočiti shvaćanje čovjeka (antropologiju) koje stoji u podlozi određenom humanizmu. Tako je za razumijevanje onoga što Jaspers govori o humanizmu također nužno najprije sagledati njegovu antropologiju, njegovu shvaćanje čovjeka; jer upravo njegova antropologija čini osnovu onoga što on o tomu govori pa je ona time nužna pretpostavka za razumijevanje govora o humanizmu.

1. Jaspersovo shvaćanje čovjeka

Čovjek, prema Jaspersu, ima dvije bitno različite dimenzije. Jedna dimenzija čovjekova bitka može se spoznavati i istraživati, o njoj može postojati znanje i spoznaja, dok druga dimenzija izmiče svakom pokušaju objektiviranja i o njoj se ne može znati kao o predmetima u svijetu, nego više nekako posredno nutarnjim razumijevanjem.

² Temeljni tekst za ovo Jaspersovo razmišljanje o humanizmu jest njegovo predavanje “O uvjetima i mogućnostima novog humanizma” (*Über Bedingungen und Möglichkeiten eines neuen Humanismus*) održano 1949. na “Recontres Internationales” (Međunarodni susreti) u Genevi. Tekst predavanja objavljen je u knjizi: K. Jaspers: *Rechenschaft und Ausblick. Reden und Aufsätze*, Piper, München 1951., str. 265-292. (dalje: RuA)

³ RuA, str. 265.

Neprijeporno je da se čovjek u svojoj empirijskoj dimenziji može znanstveno istraživati i spoznavati. On promatran “kao tijelo postaje *predmet istraživanja* u fiziologiji, kao duša u psihologiji, kao društveno biće u sociologiji. O njemu znamo pod vidom prirode i povijesti”.⁴ Međutim, čovjek se ne iscrpljuje samo u toj empirijskoj dimenziji, već postoji i druga dimenzija u kojoj on nadilazi sve ono o njemu spoznato. “Čovjek može *postati svjestan sebe samoga* prije svake prirode u iskonu svojega podrijetla, u vječnosti naspram povijesti i on se tada zacijelo ne iscrpljuje u tomu da bude produkt prirode i povijesti. Čovjek je više nego što on o sebi može znati.”⁵ Jaspers razlikuje dakle znanje o čovjeku *kao objektu* koji se u svojem postojanju objektom može beskonačno istraživati s jedne strane, od nutarnjeg razumijevanja čovjeka *u sveobuhvatnom* koje mi jesmo i možemo biti/postati na beskonačnom putu naše slobode, s druge strane.⁶ Oba ova trenutka treba trajno imati pred očima, budući da je čovjek složeno biće i sastoji se od obaju elemenata.⁷ Ako se čovjeka promatra samo kao objektivno spoznatljivu prirodu, zaboravljajući pritom onu drugu njegovu dimenziju, odričemo se *humanizma* u korist *hominizma* – smatra Jaspers nastavljajući se na Windelbanda. Tek ako se čovjeka promatra u njegovoj slobodi, tek ga se tada gleda u njegovom pravom dostojanstvu.⁸

Time dolazimo do pojma slobode koji je jedan od ključnih pojmova u filozofiji Karla Jaspersa. Sloboda za njega predstavlja veliko područje individualnoga, onoga što u čovjekovom bitku nije dostupno znanostima. On je promatra kao jedan od najvažnijih znakova (signa) čovjekovog bitka u njegovu ostvarenju, tj. kao egzistencije. Ono presudno kod slobode ne leži u tomu da ja biram između ovoga i onoga, nego egzistencijalna sloboda znači: Ja biram sebe. To je jedan način sebe-stvaranja. U slobodnom izboru čovjek stvara sebe samog. “Kažem li sebi: ‘Ja sam slobodan’, to onda znači: Ono što ću ja postati, leži također na meni: Ja, ono što jesam, postajem po onomu što u svijetu činim sa sobom.”⁹ No, ovo sebe-stvaranje više je zapravo oblikovanje sebe samoga, dok pravo stvaranje individualne čovjekove osobnosti, tj. sebe-bitka i slobodnog bitka zauvijek ostaje pridržano samo transcendenciji. Čovjek je sebi dar transcendencije. Jednako tako, sloboda je dar koji nam dolazi od transcendencije. “Tamo gdje sam ja zaista slobodan, siguran sam da nisam slobodan po sebi samomu.”¹⁰ Potrebu za uvođenjem transcendencije Jaspers argumentira jednostavnim i jasnim idejama. Mi nismo stvorili sami sebe (svoju osobnost), nego smo u svijetu po nečemu što nismo mi. To je očito osobito kad zamislimo kako je bilo moguće da ni ne postojimo. Jednako tako potreba za transcendentnim kod slo-

⁴ Isto, str. 267.

⁵ Isto, str. 267s.

⁶ Usp. isto, str. 268.

⁷ Usp. isto, str. 270.

⁸ Usp. isto, str. 268. Ovdje se implicate preuzima također važno etičko načelo razlikovanja *actus humanus* od *actus hominis* pri čemu Jaspers zastupa da se o pravom čovjekovom dostojanstvu može govoriti samo kad je prisutna sloboda (*actus humanus*).

⁹ Karl Jaspers, *Der Philosophische Glaube angesichts der Offenbarung*, München 1962., str. 354.

¹⁰ Karl Jaspers, *Einführung in die Philosophie*, Zwölf Radiovorträge, München 1971 (15. izd.), str. 51.

bode pokazuje se u tomu kako se sloboda na vrhuncu zapravo doživljava kao dar jer je moguće i da čovjek izgubi sebe, a da slobodu ne dobiva time što je želi ili ne želi. Budući da niti smo sami sebe stvorili, niti naša sloboda potječe od nas samih Jaspers zaključuje da ona dolazi “izvana”, od transcendencije koja u neposrednom kontaktu kroz slobodu progovara pojedincima osobno.¹¹

Ovim odnosom prema transcendenciji Jaspers se razlikuje od svakog egzistencijalizma koji vjeruje da može i bez transcendentne dimenzije. Postavljanjem slobode u transcendenciju, njezinim utemeljivanjem u transcendentnom, Jaspers načelno izmiče svakoj vrsti totalitarizma, apsolutizma i sličnoga. Jer bitna oznaka odnosa prema transcendentnom jest da je on uvijek individualne naravi, tj. za ovaj odnos nema neke više mjerodavne instance, tako da je sloboda time oslobođena od svih mogućih navezanosti i uvjetovanosti. Ona živi u neposrednom osobnom odnosu prema transcendenciji. Sloboda otvara svijest o jednoj dubljoj dimenziji čovjeka koja se jednako kao i ona sama nikada ne može posve spoznati, a koju Jaspers naziva egzistencijom.

2. Vizija novog humanizma

U svojem predavanju “O uvjetima i mogućnostima novog humanizma”, održanom 1949. u Genevi, Jaspers problem humanizma razvija polazeći od konkretnih uvjetovanosti pod kojima se čovjek danas nalazi da bi potom ukazao na neke nove mogućnosti humanizma.¹² Naše doba je činjenično postalo *tehničko doba*. “Tehnika je” – tvrdi Jaspers – danas “nezaobilazna”. Ako bi ona zakazala u budućnosti bi uslijedile velike nevolje. No, u jednom tehničkom svijetu istovremeno se nameću neki drugi problemi. U ovom kontekstu valja spomenuti osobito problem čovjekovog sebe-zaborava. Čovjek može izgubiti sebe samoga i postati gotovo poput “neke funkcije u stroju”, “zamjenjiv poput dijelova stroja”. Ovaj sebe-zaborav čovjeka čini se realno ostvariv: gubitak sebe i zadovoljstvo u onom neosobnom.¹³ Problem postaje još i veći ako tehnika postane glavni element *političkog stanja*. Tada bi samo tehnika imala neku vrijednost, ona bi bila najviša instanca u nihilističkom društvu. “U svijetu, u kojem je vrijedilo da je Bog mrtav i u kojem je trijumfirao nihilizam, mogli su beskrupulozni ljudi preko njihova stvarnog nihilizma doći na čelna mjesta, ‘neandertalci s tehnikom’.”¹⁴ Nihilizam vrijednosti nužno dovodi do nihilističkih po-

¹¹ Usp. RuA, str. 269.

¹² Vidi bilješku 2.

¹³ Usp. isto, str. 273

¹⁴ Isto, str. 274. Jaspers ovdje pred očima konkretno ima razdoblje nacionalsocijalizma u Njemačkoj, ali ujedno govori općenito o opasnostima koje se pojavljuju u krajnje tehničariziranom društvu čiji je politički odraz totalna birokratizacija u kojoj čovjek postaje samo brojka na papiru u obliku iskaznice, osude, klasifikacije čime mu se ili daje nekakva šansa ili ga se nečim ograničava ili ga se jednostavno briše. (Usp. RuA, str. 275)

sljedica u praksi i tako do velikih zala. Tehnika i politika prema Jaspersu gotovo su izbrisale duhovno stanje koje je do sada postojalo tisućljećima. *Nema više zajedničkog zapadnog svijeta*, nema više Boga u kojeg svi vjeruju, nema više neke važeće slike čovjeka... Današnja zajednička svijest može se okarakterizirati samo negacijama: *raspad povijesnog pamćenja, nedostatak jednog općeprihvaćenog osnovnog znanja, dezorijentiranost u odnosu prema neizvjesnoj budućnosti*.¹⁵

Tradicija za ljude ima iznimno značenje. Zaboravi li čovjek svoju prošlost, tada on reže svoje korijenje iz kojega i on izrasta, gubi pamćenje, domovinu, podrijetlo, obitelj... Ono što je čovjek povijesno bio, ostaje nezaobilazan i važan čimbenik i u stvaranju temelja za ono što će on postati.¹⁶ Nadalje, pod nedostatkom jednog općeprihvaćenog društvenog osnovnog znanja Jaspers misli na nedostatak jednog uređenog totaliteta pojmova i simbola kao što je, primjerice katolicizam. U njemu se nikada ne dopušta da čovjek posve padne. "On ostaje luka spasa brodolomcima i bespomoćnima."¹⁷ No, većini ljudi taj kršćanski svijet ipak (više) nije prihvatljiv. Kao sljedeći problem Jaspers navodi dezorijentiranost pred budućnošću. Ova dezorijentiranost "potječe iz svijesti o posvemašnjoj ugroženosti"¹⁸ što proizlazi iz znanja, primjerice o atomskoj bombi, velikim ekološkim problemima, ratovima, gospodarskoj i osobnoj nesigurnosti... Naravno da pored ovih problematičnih iskustava danas postoje i "velike zbiljnosti čovjekovog postojanja" i to ponajviše skrovi: "Snaga ljubavi, junaštvo, duboka vjera".¹⁹ Ako čovjek ove probleme spozna kao takve, ujedno će vidjeti i njihovu drugu stranu, tj. zahtjeve koji se nameću pred nadolazeći humanizam kao što su, primjerice: pogled u najšire okvire ljudskih mogućnosti, prožetost tehničkog svijeta, politička odluka za javnu slobodu duha, volja za očuvanje tradicije, rad na zajedničkom osnovnom znanju, ispunjenje zahtjeva masa, ustrajnost u neizvjesnosti.²⁰

Naš je humanizam uvjetovan višestoljetnim razvojem i kulturom. Prošlost, tradicija i povijesno pamćenje iznimno su važni u oblikovanju čovjeka. Humanizam iz prazne ideje čovjeka kao takvog, bez povijesne dimenzije nije moguć. No, humanizam se ni u kojem slučaju ne može ograničiti samo na prošlost i na grčko-rimski kulturni svijet. On bi u sebe trebao usvojiti i druge kulturne svjetove. Danas se – prema Jaspersu – može zamisliti jedan nadolazeći humanizam koji u zapadni svijet usvaja kineske i indijske temelje humanoga i tako u raznovrsnosti svojih povijesnih pojavnosti postaje opći ljudski humanizam svih stanovnika zemlje koji su bolji oni sami, time što znaju jedni za druge.²¹

¹⁵ Usp. isto, str. 277.

¹⁶ Usp. isto, str. 278.

¹⁷ Isto, str. 278.

¹⁸ Isto, str. 280.

¹⁹ Isto, str. 281.

²⁰ Isto, str. 281.

²¹ Usp. isto, str. 284.

No, sve to još nije ono odlučujuće jer humanizam nije konačni cilj. "On samo stvara duhovni prostor u kojem se svatko može i mora boriti za svoju *neovisnost*."²² Ova nutarnja čovjekova neovisnost uzdiže se tijekom čitave povijesti naspram izgubljenosti pred cjelinom. Osobito kad se ta cjelina pokazivala lomljivom. Čovjek se nije želio dati uvući u njezin slom. Izvanjska sloboda mora se ispuniti ovom nutarnjom neovisnošću da bi čovjek mogao djelovati kao slobodni pojedinac. "Čovjekova zadaća da se bori za svoju neovisnost, nikad ne prestaje. Ta borba moguća je u svim uvjetima, vjerojatno u potpunoj skrovitosti. Široki duhovni prostor humanizma pomaže doduše oko neovisnosti, ali on ne stvara tu neovisnost. Humanizam sa svoje strane živi samo na temelju čovjekove neovisnosti."²³ Autentična neovisnost razlikuje se od neautentične time što autentična neovisnost kao takva nikad nije zadovoljna sobom. Jer ona je zaista slobodna neovisnost tek ondje gdje se ispunjava njezina praznina.²⁴ Neovisnost se može krivo shvatiti "u oholosti zbog snage i vitalnosti čovjekova trenutnog bitka u naponu snage, koji se ne osjeća ničim ugrožen, - ili u tobožnjem samostvaranju sebe iz ničega, - ili u promatranju s neke tobože arhimedovske točke, izvan svega i bez odgovornosti".²⁵ No, u svim ovim slučajevima izgubljen je pravi smisao slobode koja samo u svojoj darovanosti u odnosu na transcendenciju nalazi sadržajno ispunjenje u svijetu i time postaje zbilja slobodna, dok je bez toga inače nesvjesno izručena slučajnostima materijalnog i psihičkog postojanja i osim toga ništa ne čuva doli fiksiranost jedne prazne ja-točke.²⁶ Samo usmjerenost na transcendenciju omogućava posvemašnju slobodu. Odnos slobode prema transcendenciji je dakle nužan. Bez tog odnosa nema prave slobode.

No, sad se javlja pitanje: "Kako je moguć put prema autentičnom bitku čovjeka i poglavito prema samom bitku, prema transcendenciji, ako ni jedno ni drugo nije dostupno znanju u uobičajenom (užem) smislu?". Jaspers nudi dva različita rješenja: objavlvenu religiju i filozofiju. U objavljenim religijama Bog govori preko Objave koja se već dogodila i koja do nas dopire ljudskim institucijama poput crkve, sakramentima i rečenicama ljudskog jezika.²⁷ Takve religije čovjeku daju jedan vrijednosni sustav u kojemu se on osjeća zaštićeno i sigurno te s čime može sretno živjeti. No, Jaspers smatra da je pristup transcendenciji itekako moguć također u filozofiji, a da se time ne ulazi u domenu religija. U filozofiji nema vrhovnih institucija. Tu transcendencija progovara neposredno svakom pojedincu "u slobodi sebe-bitka kao organu u kojemu čovjek, svaki čovjek, bez izuzetka neposredno pred Bogom mora sebi biti darovan da bi mogao postati autentični čovjek".²⁸ Ako bi netko filozofiji poricao ovaj odnos prema transcendenciji, time bi ujedno napao i priliku današnjega čovjeka da ide svojim putem "preko humanizma do istine o svo-

²² Isto, str. 284.

²³ Isto, str. 285.

²⁴ Usp. isto, str. 285.

²⁵ Isto, str. 286.

²⁶ Usp. isto, str. 286.

²⁷ Usp. isto, str. 288.

²⁸ Isto, str. 289

jemu metafizički utemeljenom etosu”.²⁹ Neovisan čovjek želi postati autentični čovjek. Zahvaljujući pomoći transcencije, on “u snazi ljubavi, u otvorenosti uma i u spremnosti na čitanje šifriranog pisma transcencije”³⁰ traži svoj put. Jaspers pritom ukazuje na trostruki učinak filozofije:

(i) Filozofija ne može dati istinu, ali ona može rasvijetliti, takoreći otvoriti oči, usmjeriti pažnju na nešto, ukazati na put. Gledati i činiti mora svatko sam za sebe.

(ii) Ona može osvijestiti načine mišljenja, tj. preko učenja o kategorijama, metodama i o znanosti može nas učiniti gospodarima naših misli, umjesto da nas prepusti da u uobičajenim formama mišljenja nesvjesni ni ne odlučujemo sami.

(iii) Filozofija vodi do temeljnih operacija mišljenja pomoću kojih se oslobađamo od pukog objekta nekog tobože spoznatog apsoluta, do osnovnih radnji u kojima u formama razuma naše mišljenje ujedno postaje ostvarenje naše biti te nas, poput molitve kod onih koji vjeruju u Objavu, mijenja i uzdiže.³¹

Kad se čovjek oslobodi od svih navezanosti na objekte i od svakog dogmatizma, približava se pravoj neovisnosti. Ova neovisnost nije neka čvrsta točka slobodnog bitka, nego dobivanje sebe koje nikada ne stiže na cilj, nego je trajno nastojanje.³² Budući da cjelinu (sve) nikad ne možemo znati, naš život može biti samo *pokušaj* približavanja tomu cilju. “To je moderna hrabrost: nastaviti u životu punom pokušaja, čak i ako ne postoji sigurnost, – ne zahtijevati rezultat nego imati hrabrosti i za neuspjehe, – ostvarivati DA prema životu, kao da će se u dubini pokazati neka pomoć koja u svakom slučaju znači da ono željeno dobro nije neko ništa, da ono na koncu utječe u bitak.”³³

Odnos između humanizma i slobode kod Jaspersa nekako odstupa od uhodanih predodžbi. Humanizam ovdje živi od slobode. Bez nje ni on ne može postojati. No i humanizam se također dovršava u slobodi. Ona je i njegova konačna svrha. Stoga bi se moglo reći: humanizam s jedne strane već pretpostavlja određenu slobodu, a s druge je sredstvo za ostvarivanje unutarnje slobode i neovisnosti.

²⁹ Isto, str. 290.

³⁰ Isto, str. 290. Više o Jaspersovim metodama dopiranja do transcencije vidjeti u: Ante Periša: *Neizrecivo kod Jaspersa i Wittgensteina*, Hegelovo društvo, Zadar, 2010., str. 90 – 121.

³¹ Usp. isto, str. 290 s. Više o tomu što Jaspers misli i na koji način provodi tu “temeljnu filozofsku operaciju” vidi osobito u: Karl Jaspers, *Von der Wahrheit. Philosophische Logik*. Erster Band, München 1991 (4. izd.), str. 137 – 142 ili u: Karl Jaspers, *Philosophie*, Bd III: *Metaphysik*, Berlin/Göttingen/Heidelberg, 1971 (6. izd.), str. 36 – 37. i dr.

³² Usp. RuA, str. 291.

³³ Isto, str. 291.

Zaključak

Koncept humanizma koji Jaspers predlaže trebao bi stvoriti univerzalnu osnovu za miran i sretan suživot ljudi na zemlji. Jaspers mu zamišlja ulogu sličnu onoj koju imaju velike religije, s tim da bi ovaj univerzalni humanizam apstrahirao od različitosti pa bi ljudsko dostojanstvo i nekakav univerzalni sustav vrijednosti nastojao utemeljiti samo na svima zajedničkoj čovjekovoj biti i dostojanstvu te na čovjekovom najdubljem odnosu prema transcenciji. Jaspers isticanjem odnosa prema transcendentnom i traženjem ishodišta slobode i najdublje čovjekove srži u transcenciji oslobađa čovjeka od svakog apsolutiziranja određenih društveno-političkih, ideoloških i sličnih tvorevina. Kad se uzme čitav povijesno-situacijski kontekst u kojemu Jaspers razmišlja (ratne strahote, prijetnja nuklearnim naoružanjem i sl.), vrijednost ovakvoga koncepta pokazuje se još većom, a traženje nekog takvog ili sličnog modela trajnim imperativom. I danas također.

Karl Jaspers's concept of humanism and liberty

ANTE PERIŠA

ABSTRACT: This paper, although mostly refers on Jaspers's lecture about humanism from 1949., Geneva, still draws conclusions from his whole existence philosophy and presupposes certain knowing of his widespread, central concepts of existence and transcendence, especially as a key symbol of existence. In time after World War II disaster, including atomic bomb, Jaspers tries to find on rational and human ruins universal system of values for all nations and religions which could be basis for creating better, safer and more human world. He tries to found that system on special human essence, on his dignity and independence and on special human relation to transcendence as a source and guarantee of human liberty and personhood.

KEY WORDS: Jaspers, humanism, existence, liberty, tradition.